

Prijedlog koncepta istraživanja vikendaštva u receptivnome vikendaškom području

Vuk Tvrтко Opačić

Vikendaška su kretanja usprkos sve većoj raširenosti i u svijetu i u Hrvatskoj, jedan od slabije istraženih oblika dokoličarskih prostornih kretanja. Neopravdano zanemarivanje istraživanja prirode sekundarnoga stanovanja i njegovih direktnih i indirektnih prostornih implikacija (fizionomskih, ekonomskih, sociokulturnih) nerijetko dovodi do prostorno-planskih pogrešaka s nizom nesagledivih i neizbrisivih posljedica u prostoru. Cilj je ovoga rada predložiti koncept istraživanja vikendaštva u receptivnome vikendaškom području, kao prilog prostornoplanskim smjernicama u budućim usmjerivanjima toga kompleksnog prostornog fenomena u lokalnim sredinama. Predloženi koncept obuhvaća sljedeće etape istraživanja vikendaštva u receptivnim vikendaškim područjima: sagledavanje pokretačkih (*push*) faktora vikendaštva, kao i faktora privlačnosti (*pull* faktora) receptivnoga vikendaškog područja, utvrđivanje osnovnih obilježja objekata za odmor i rekreaciju, analizu vikendaških kretanja, identifikaciju oblika koncentracije vikendaštva u prostoru, analizu fizionomskih, ekonomskih i sociokulturnih utjecaja i posljedica vikendaštva na temelju koje valja utvrditi značenje vikendaštva u regionalnom razvoju receptivnoga područja te iznošenje pregleda dosadašnje prostornoplanske regulative.

Ključne riječi: vikendaštvo, vikendica, receptivno vikendaško područje, prostorno planiranje

The Concept Proposal for the Study of the Second Home Phenomenon in the Receiving Second Home Area

Despite the overall growth of the second home phenomenon in Croatia and worldwide, this phenomenon is still one of the less researched forms of leisure-related ways of mobility. Such unwarranted neglect of the research into the nature of the secondary dwelling and its implications frequently leads to mistakes in physical planning, which result in irredeemable consequences. The purpose of the paper is to propose the outline of the study of the second home phenomenon in the receiving area and provide guidelines for its future direction in local communities. It encompasses the following stages: the observation of the push and pull factors of the second home receiving area, an outline of the basic characteristics of the second home facilities, an analysis of second home mobilities, the establishment of the shape of the second home phenomenon concentration in the given geographical location, an analysis of geographical, economic and socio-cultural influences and consequences of the second home phenomenon as a basis for establishing the impact of the phenomenon in the regional development of the receiving area, and an evaluation of the present regulations pertaining to physical planning.

Key words: second home phenomenon, second home, receiving second home area, physical planning

UVOD

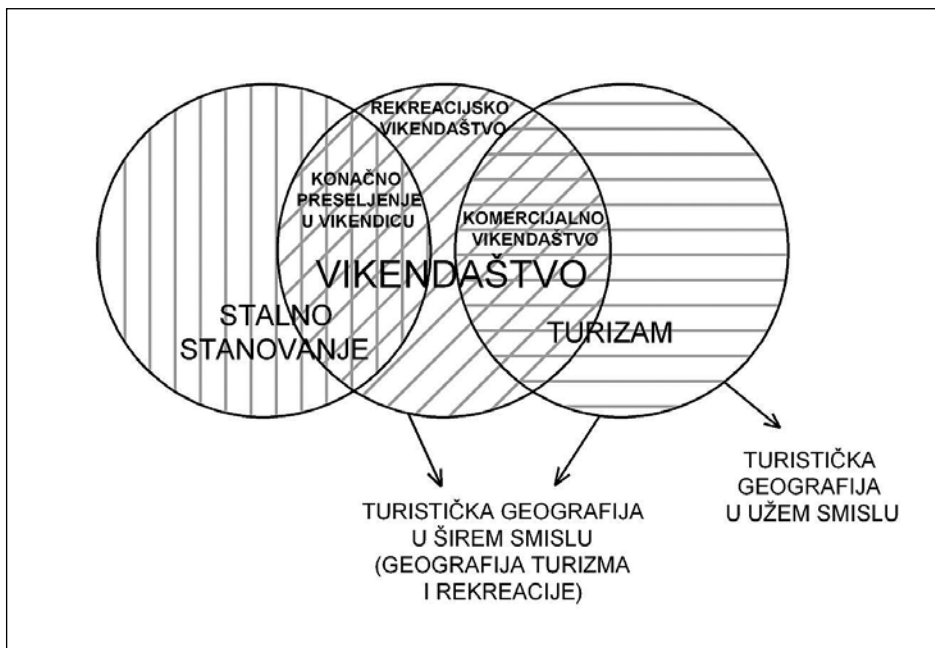
Fenomen vikendaštva¹ po svojoj je prirodi vrlo kompleksan. Njegova kompleksnost proizlazi iz rubnog položaja, na dodiru različitih čovjekovih životnih stilova, aktivnosti, gospodarskih djelatnosti te prostornih okruženja i ambijenata. Stambene jedinice za odmor i rekreaciju utjelovljuju i funkciju provođenja slobodnog vremena, ali i funkciju rada, mjesta potrošnje, ali i mjesta proizvodnje, na poseban način objedinjuju elemente (povremenog) stanovanja i turističkoga putovanja, one su element sinergije urbanog i ruralnog, poveznica kretanja i ukorjenjivanja s mjestom, s jedne strane odgovor „lokalnog” na ekspanziju „globalnog”, a s druge interes „globalnog”, internacionalnog na prodor u sferu „lokalnog”. One obuhvaćaju širok spektar čovjekove prostorne pokretljivosti, od dnevne cirkulacije do trajne, konačne migracije, utjelovljujući snažan osjećaj osobnog, obiteljskog identiteta te su svojevrsan produžetak modernizma u današnjici deterritorijaliziranoga postmodernizma (Williams i Kaltenborn, 2001; Aronsson, 2004; Jansson i Müller, 2004; Flogenfeldt, 2004; Quinn, 2004; Mišetić, 2006a; Rogić i Zimmermann, 2006).

Budući da se sekundarno rekreacijsko stanovanje s jedne strane može shvatiti kao čvrsta, fiksna, vidljiva manifestacija funkcije rekreacije (izletništva) u prostoru, a istodobno je i izraz ekonomske (turističke) prisutnosti u prostoru, nesumnjivo je riječ o geografski relevantnoj pojavi (Pepeonik, 1983).

Zbog naglašene prostorne dimenzije vikendaštva nameće se nužnost geografskih istraživanja toga fenomena kako bi se utvrdilo uzroke njegove pojave, postojeće stanje, trendove razvoja i spektar utjecaja na prostorne strukture i procese te naposljetku donijelo odgovarajuće prostornoplanerske mjere za usmjerivanje njegova razvoja u skladu s postulatima održivog razvoja. Kako vikendaštvo svojim komercijalnim segmentom zalazi u domenu turizma, ono je nesumnjivo zahvalna tema istraživanja prije svega turističke geografije u užem smislu, a budući da se njegova rekreacijska komponenta može smatrati materijalnim odrazom rekreacije u prostoru, sekundarno rekreacijsko stanovanje sastavni je dio istraživačkoga polja i turističke geografije u širem smislu, odnosno geografije turizma i rekreacije (*geography of tourism and recreation*) ili geografije dokolice (*geography of leisure*) (sl. 1).

Vikendaška su kretanja usprkos svojoj sve većoj raširenosti i u svijetu i u Hrvatskoj, jedan od slabije istraženih oblika dokoličarskih prostornih kretanja. Tek nakon mnogih pogrešaka nastalih i u valu pojačanoga individualnog vikendaštva (70-ih i 80-ih godina 20. stoljeća) i u razdoblju intenzivne apartmanizacije (90-ih godina 20. stoljeća i u prvome desetljeću 21. stoljeća) (Opačić, 2009b), otvorivši tržište nekretnina državljanima Europske unije, hrvatska znanstvena i šira javnost pokazala je nešto veće zanimanje za tu problematiku (Opačić, 2005).

Upravo se stoga kao cilj ovoga rada nameće prijedlog koncepta istraživanja vikendaštva u receptivnome vikendaškom području kao konkretnog priloga prostornoplanerskim smjernicama u budućim usmjerivanjima toga kompleksnog prostornog fenomena u lokalnim sredinama.

Sl. 1. Odnos turizma, vikendaštva i stalnoga stanovanja kao objekta geografskog znanstvenog interesa

Fig. 1 Relations between tourism, second home phenomenon and permanent dwelling as a topic of geographical research

POKRETAČKI FAKTORI VIKENDAŠTVA I FAKTORI PRIVLAČNOSTI RECEPTIVNOGA VIKENDAŠKOG PODRUČJA

Većina znanstvenika ističe da upravo motivacija vlasnika za upotrebu vikendice ključno određuje karakter vikendaštva i njegov složeni spektar utjecaja na prostorne strukture i procese. Gotovo svi istraživači problematike vikendaštva (npr. Müller, 2004a, 2004b; Svensson, 2004; Visser, 2004) slažu se da su među motivima za posjedovanje vikendica u prošlosti u najvećoj mjeri bili zastupljeni potrošački, rekreacijski motivi, dok je danas uočljiv naglašeni pluralizam profila vlasnika/korisnika vikendica, definiran najrazličitijom motivacijom – od osiguravanja sebi i svojoj obitelji mjesta za odmor i rekreaciju do želje za pokretanjem unosna posla.

Osim motivacije za odluku o stjecanju vikendice (pokretački faktori, tj. faktori potražnje) za prostorni razvoj vikendaštva vrlo je važno pitanje izbora specifične lokacije, odnosno faktori privlačnosti (faktori ponude) receptivnoga vikendaškog područja, koji bitno utječu na usmjerivanje potražnje za sekundarnim stanovanjem. Slično turizmu, i u vikendaštvu se mogu razlikovati dvije osnovne skupine faktora koji utječu na njegov postanak i razvoj: a) pokretački faktori (*push* faktori, faktori potražnje) te b) faktori privlačnosti (*pull* faktori, faktori ponude) receptivnoga vikendaškog područja (tab. 1).

Pokretački faktori (*push* faktori, faktori potražnje)

Skupina pokretačkih faktora vikendaštva može se podijeliti na dvije podskupine (tab. 1): a) objektivne faktore te b) subjektivne faktore (motivacija za posjedovanje vikendice).

Objektivni pokretački faktori nezavisni su od ponašanja pojedinca, dok subjektivni pokretački faktori vikendaštva odražavaju pojedinčeve individualne mogućnosti i sklonosti. Kao i kod turizma u njih se ubrajaju radna i životna sredina, slobodno vrijeme, slobodna sredstva te prometna infrastruktura i mobilnost stanovništva. Subjektivne faktore vikendaštva vrlo je teško svrstati u odgovarajuće kategorije, tako da njihovoj klasifikaciji valja pristupiti znatno fleksibilnije. Motivacija vlasnika/korisnika vikendica da ih steknu i njima se koriste vrlo je osobne prirode i u nemalom broju slučajeva mijenja se s obzirom na životni ciklus vlasnika/korisnika vikendice (Quinn, 2004; Williams i dr., 2004). Motivi za posjedovanje/upotrebu vikendice najčešće proizlaze iz značenja drugoga doma za njegova vlasnika/korisnika te se čini da bi se mogli podijeliti na tri osnovne skupine: a) emotivno-psihološke, b) rekreacijsko-dokoličarske te c) komercijalno-poduzetničke (tab. 1).

Dok emotivno-psihološka klasifikacija vikendaških faktora proizlazi iz subjektivnoga značenja vikendice, rekreacijsko-dokoličarski razlozi, odnosno motivi, naglašavaju osnovnu namjenu objekta za odmor i rekreaciju, odnosno distinkciju od komercijalno-poduzetničkih razloga stjecanja vikendice. Rekreacijsko-dokoličarski faktori/razlozi u pogledu vikendaške motivacije zastupljeniji su (još uvijek) od komercijalno-poduzetničkih, premda ovi potonji postaju sve rašireniji. Osim ulaganja kapitala u vikendice, kao vrstu nekretnina, vikendice pokazuju komercijalnu vrijednost i kao oblik smještajnih kapaciteta (iznajmljivanje), čime se uključuju u receptivnu turističku ponudu.

Faktori privlačnosti (*pull* faktori, faktori ponude)

Skupina faktora privlačnosti sekundarnoga stanovanja može se podijeliti na dvije podskupine (tab. 1): a) rekreacijsku atrakcijsku osnovu receptivnoga područja te b) ostale resurse receptivnoga područja.

Objekti sastavnice faktora privlačnosti odnose se na elemente ponude receptivnoga vikendaškog područja, što znači da navedene grupe faktora utječu na izbor lokacije vikendice pošto je odluka o stjecanju vikendice već donesena, pa ih se može poistovjetiti s lokacijskim faktorima vikendaštva.

Rekreacijska atrakcijska osnova receptivnoga vikendaškog područja njegov je temeljni resurs u pogledu rekreacijskoga odnosno vikendaškog potencijala. Kao i u turizmu čine je realne i potencijalne rekreacijske pogodnosti, ovisno o tome iskorištavaju li se određene pogodnosti već sada u rekreacijske svrhe ili su zasad tek na razini potencijala u budućemu rekreacijskom vrednovanju. Ona uključuje sve prirodne i društvene (antropogene) pogodnosti (atrakcije) nekoga prostora za razvoj rekreacije, odnosno ukupnost njegovih rekreacijskih potencijala (Kušen, 2002) (tab. 1).

Kao i kod izravnih i neizravnih turističkih resursa u ostale resurse receptivnoga područja uvršteni su oni elementi koji, iako sami po sebi ne privlače vikendaše u receptivno područje, svojom (ne)prisutnošću ipak uvelike determiniraju njihovu odluku o izboru lokacije objekta za odmor i rekreaciju (tab. 1).

Tab. 1. Pokretački faktori vikendaštva i faktori privlačnosti receptivnog vikendaškog područja
 Tab. 1. Push factors of the second home phenomenon and pull factors of the receiving second home area

POKRETAČKI FAKTORI (PUSH FAKTORI, FAKTORI POTRAŽNJE)	
Objektivni faktori	Subjektivni faktori (motivacija za posjedovanje vikendice)
<ul style="list-style-type: none"> - Radna i životna sredina - Slobodno vrijeme - Slobodna sredstva - Prometna infrastruktura i mobilnost stanovništva 	<ul style="list-style-type: none"> - Emotivno-psihološki <ul style="list-style-type: none"> a) traženje mjesta „mira“, ljudske slobode i zajedništva, uz istodobni bijeg od užurbane, stresom opterećene radne/gradske svakodnevice b) potreba za neposrednim kontaktom s prirodom c) potraga za osobnim/obiteljskim identitetom d) povratak korijenima e) stvaranje doma za „stare dane“ f) želja da se djeci omogući rekreacija u zdravom okolišu g) potreba za prestižem, materijalnom demonstracijom socijalnoga statusa i oponašanjem (snobizam) - Rekreacijsko-dokoličarski <ul style="list-style-type: none"> a) aktivna rekreacija na otvorenom b) pasivna rekreacija u interijeru c) održavanje i uređivanje vikendice - Komercijalno-poduzetnički <ul style="list-style-type: none"> a) iznajmljivanje a) investiranje kapitala
FAKTORI PRIVLAČNOSTI (PULL FAKTORI, FAKTORI PONUDE)	
Rekreacijska atrakcijska osnova receptivnoga područja	Ostali resursi receptivnoga područja
<ul style="list-style-type: none"> - Prirodne pogodnosti (atrakcije) <ul style="list-style-type: none"> a) geološka obilježja b) geomorfološka obilježja c) klimatska obilježja d) hidrografska obilježja e) vegetacijska obilježja f) faunistička obilježja g) blizina zaštićenih područja - Društvene (antropogene) pogodnosti (atrakcije) <ul style="list-style-type: none"> a) kulturno-povijesna baština b) kulturne i vjerske ustanove c) manifestacije d) „kultura života i rada“ e) turistička/rekreacijska „suprastruktura“ 	<ul style="list-style-type: none"> - Kvaliteta i očuvanost okoliša - Prometno-geografski položaj - Turističko-geografski položaj - Broj ostalih pretendena na rekreacijske zone - Prometna dostupnost i lokalna povezanost - Razvijenost komunalne infrastrukture - Ukupna uređenost - Opskrbljenost uslugama - Stav prema vikendašima u svim strukturama lokalne zajednice - Situacija na lokalnom tržištu nekretnina - Tretman vikendaštva u prostorno-planskoj regulativi - Politička i pravna stabilnost - Osobna sigurnost

Izvor: Opačić (2010b)

KLASIFIKACIJA STAMBENIH JEDINICA ZA ODMOR I REKREACIJU

Kompleksnost vikendaštva ogleda se i u pluralizmu kriterija u klasifikacijama njegove osnovne sastavnice – stambene jedinice za odmor i rekreaciju. Identifikacija tipa odnosno vrste objekta za odmor i rekreaciju kao i analiza njegovih prostornih utjecaja nezaobilazan je korak u istraživanju sekundarnoga stanovanja jer spomenute varijable uvelike određuju motive vikendaških kretanja, frekvenciju upotrebe, dužinu boravka te u konačnici prostorne implikacije vikendaštva u lokalnoj zajednici.

Tab. 2. Klasifikacije stambenih jedinica za odmor i rekreaciju

Tab. 2. Classification of the second home objects

KRITERIJ KLASIFIKACIJE	VRSTE OBJEKATA ZA ODMOR I REKREACIJU
Morfologija objekta	- Fiksni (stalni) objekti <i>a) obiteljske kuće (vikendice u užem smislu)</i> <i>b) višestambeni objekti</i> <i>c) sklopovi s gospodarskom jezgrom, a rubnim sobama za boravak (klijeti, ribarska spremišta, konobe)</i> - Polupokretni objekti (npr. montažne kuće) - Pokretni „objekti” <i>a) rekreacijska vozila, „kuće na kotačima” (kamp-kućice, karavani)</i> <i>b) rekreacijska plovila („kuće na vodi”)</i>
Prvotna namjena objekta	- Namjenski izgrađeni objekti - Prenamijenjeni/adaptirani objekti <i>a) prenamijenjeni napušteni stambeni ili gospodarski objekti</i> <i>b) prenamijenjeni postojeći (rabljeni) stambeni ili gospodarski objekti</i>
Glavni motiv posjedovanja	- Rekreacijski objekti - Komercijalizirani objekti - Komercijalni objekti
Frekvencija dolazaka i dužina boravka	- Objekti za svakodnevnu upotrebu u neradnom dijelu dana (nakon posla) - Objekti za upotrebu tijekom vikenda i kraćih praznika (vikendice u užem smislu; <i>weekend homes</i>) - Objekti za upotrebu tijekom sezone/godišnjeg odmora (<i>vacation homes</i>) - Objekti za upotrebu tijekom većega dijela godine (funkcija dvojnoga prebivališta, eventualno mjesto stalnoga prebivališta „pod stare dane”; <i>future permanent home</i>)
Oblik vlasništva	- Objekti u privatnom vlasništvu korisnika - Objekti u podijeljenom vlasništvu ili viševlasništvu (<i>timesharing</i>) - Objekti u vlasništvu iznajmljivača (fizička ili pravna osoba)
Način stjecanja	- Kupljeni objekti - Izgrađeni objekti - Naslijeđeni objekti
Vrsta receptivnoga vikendaškog područja	- Objekti u obalnim vikendaškim područjima - Objekti u brdsko-planinskim vikendaškim područjima - Objekti u ruralnim vikendaškim područjima - Objekti u urbanim vikendaškim područjima

Osnovni kriteriji u klasifikacijama stambenih jedinica za odmor i rekreaciju jesu: a) morfologija objekta, b) prvotna namjena objekta, c) glavni motiv posjedovanja, d) frekvencija dolazaka i dužina boravka, e) oblik vlasništva, f) način stjecanja te g) vrsta receptivnoga vikendaškog područja (tab. 2).

VIKENDAŠKA KRETANJA

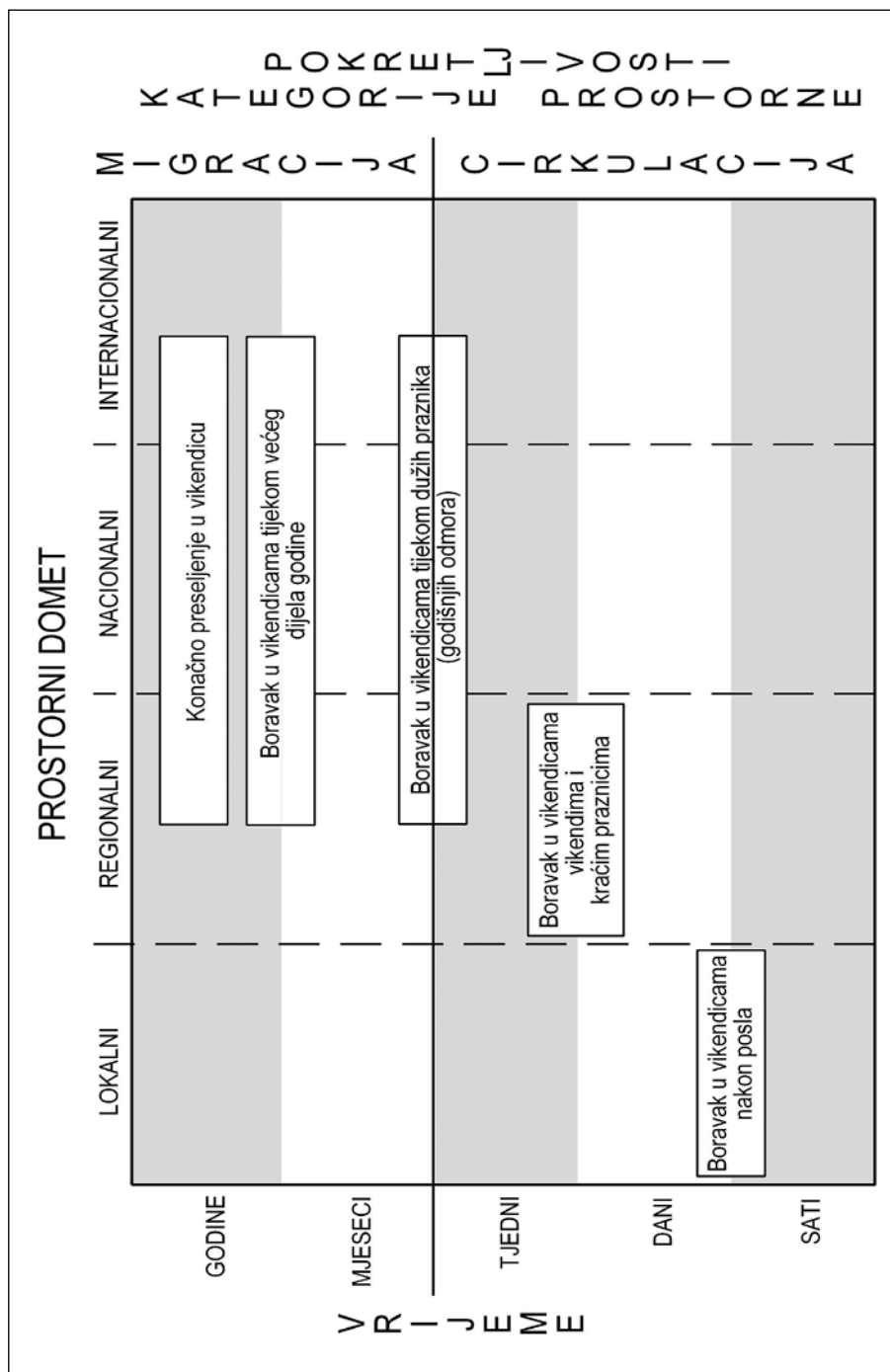
Prilikom istraživanja vikendaških kretanja neophodno je detaljno analizirati: a) sociodemografske karakteristike vikendaške populacije (dob, spol, stupanj obrazovanja, materijalni status itd.), b) učestalost upotrebe vikendice i dužinu boravka u njoj te c) prostorne relacije vikendaških kretanja (smjerove i intenzitet vikendaške prostorne pokretljivosti između emitivnih i receptivnih vikendaških područja).

Čini se da se većina autora priklonila mišljenju da se vikendaštvo treba promatrati u kontekstu dugoročne cirkulacije, što zbog jače privrženosti mjestu (*place attachment*) dovodi do sezonskih migracija, a ponekad i do konačnoga, trajnog preseljenja (npr. umirovljenička migracija) (Müller, 2002; Casado-Díaz, 2004). Turistička kretanja, zbog kraćega trajanja, manje učestalosti te jače izraženoga povratnoga, njihajnoga karaktera, vjerojatno je opravdanije sagledavati kao sezonsku potrošačku cirkulaciju.

Müller (2002) drži da je za veliki broj ljudi danas cirkulacija (posjećivanje brojnih različitih mjesta; „turistički nomadizam“) češća pojava od stalne (sezonske) migracije prema samo jednoj lokaciji. Prihvaćajući Müllerovu argumentaciju, Casado-Díaz (2004) naglašava kako je, kao rezultat kontinuuma turizma i migracije, cirkulacija sve češća i zastupljenija od migracije u potrošnjom potaknutim demografskim kretanjima (sl. 2).

Analogno iznesenome, u kontekstu vikendaštva čini se da se u oblike cirkulacije mogu uvrstiti jednodnevni posjeti vikenticama nakon posla (dnevna vikendaška cirkulacija) te boravci u vikenticama vikendima i kraćim praznicima (tjedna vikendaška cirkulacija), dok se zbog elemenata (sezonske) promjene boravišta, dakle (sekundarnog) stanovanja, kao oblici migracije mogu prepoznati boravci u vikenticama za dužih praznika (sezonska vikendaška migracija), boravci u većem dijelu godine (višemjesečna/polugodišnja migracija) te eventualno preseljenje u vikendice (konačna migracija).

Dubinskom analizom vikendaških kretanja može se ustvrditi podudarnost frekvencije upotrebe vikendice, dužine boravka, udaljenosti vikendice od mjesta stalnoga prebivališta te njihove infrastrukturne opremljenosti (tab. 3). Poznavanje navedenih obilježja vrlo je važno u istraživanju učinaka vikendaštva u receptivnim vikendaškim područjima jer su upravo prostorno-vremenske karakteristike upotrebe vikendica izravno povezane s prostornim implikacijama vikendaštva na lokalnoj razini.

Sl. 2. Vrste vikendaskih kretanja s obzirom na dužinu boravka i prostorni domet
 Fig. 2. Second home mobilities considering the length of stay and spatial reach

Tab. 3. Prostorno-vremenske karakteristike upotrebe vikendica

Tab. 3 *Space-time characteristics of the second home usage*

FUNKCIJA VIKENDICE	FREKVENCIJA DOLAZAKA	DUŽINA BORAVKA	VRSTA VIKENDAŠKIH KRETANJA	OVISNOST O UDALJENOSTI OD STALNOGA PREBIVALIŠTA
Vikendica za vikende (<i>weekend home</i>)	VISOKA	KRATKA	CIRKULACIJA	OVISNA
Vikendica za praznike (<i>vacation home</i>)	NISKA	DUGA	SEZONSKA MIGRACIJA	NEOVISNA
Buduće stalno prebivalište (<i>future permanent home</i>)	U OPADANJU	U PORASTU	KONAČNA MIGRACIJA (PRESELJENJE)	NEOVISNA

Izvor: Hall i Müller (2004), prema Müller (2002)

OBlici KONCENTRACIJE VIKENDAŠTVA U PROSTORU

O oblicima koncentracije vikendaštva u prostoru ključno ovise i njihovi transformatorski utjecaji i posljedice. Prilikom planiranja vikendaških zona valja imati na umu da širenje vikendaštva u receptivnom području kao i u prostornoj strukturi receptivnoga naselja nepovratno utječe na smanjenje javnih rekreacijskih površina, baš kao i kvalitetnih površina potencijalne turističke namjene. Iz toga proizlazi nužnost njihova racionalnoga planiranja u skladu s postulatima održivog razvoja.

Prostorni raspored objekata za odmor i rekreaciju u prostoru valja razmatrati s aspekta lokacije kroz dva ključna elementa: a) lokacije unutar receptivnoga vikendaškog područja te b) lokacije unutar prostorne strukture receptivnoga naselja.

S obzirom na prostornu distribuciju vikendica unutar receptivnoga vikendaškog područja, ističu se dva tipa koncentracije vikendica: a) unutar izdvojenih vikendaških zona, gdje prevladava individualna, nerijetko kaotična (legalna i nelegalna) izgradnja te b) u sklopu planski podignutih vikendaških, posljednjih desetljeća sve više apartmanskih naselja, gdje osim individualne sve jače dolazi do izražaja kolektivna izgradnja (primjeri u Hrvatskoj: Gajac kraj Novalje, Barbariga, Červar-Porat, Mareda u Istri). Rogić (2006) na osnovi navedenih lokacijskih orijentira razlikuje tri osnovna tipa koncentracije vikendica u prostoru, izvan naselja. Riječ je o: a) točkastoj konfiguraciji („maglici”), b) kaotičnoj aglomeraciji te c) koridoru („potezu”).

Unutar receptivnih (stalnih) naselja stanovi za odmor i rekreaciju pojavljuju se na više lokacija: a) unutar (povijesne) jezgre, b) u rubnim dijelovima građevinskih područja naselja te c) kao interpolacije u zonama stalnog stanovanja (Mišetić i Zimmermann, 2006). Pojava kuća odnosno stanova za odmor i rekreaciju unutar povijesne jezgre receptivnoga naselja najčešće je rezultat prenamjene napuštenoga i rabljenoga, postojećeg stambenog fonda za stalno stanovanje (tzv. *mainstream housing*). Izgradnjom novih vikendaških

zona (vikendaških četvrti) u rubnim dijelovima građevinskih područja naselja povećava se njegov izgrađeni dio, dok se interpolacijama vikendica, a pogotovo višestambenih apartmanskih objekata u postojećim građevinskim gabaritima naselja povećava stupanj njegove izgrađenosti, često nauštrb zelenih zona (Gosar, 1989; Opačić, 2009a).

VIKENDAŠTVO KAO FAKTOR TRANSFORMACIJE PROSTORA

Vikendaštvo utječe na prostor uvelike kao i turizam (Opačić i Mikačić, 2009), ali s druge strane u nekim su segmentima prostorne implikacije vikendaštva (osobito sociokulturne) jače naglašene zbog veće učestalosti posjeta i dužega trajanja. Iz kompleksnosti vikendaštva proizlazi čitav niz prostornih utjecaja i posljedica u receptivnim vikendaškim područjima, koji se mogu svrstati u tri velike skupine: a) fizionomske, b) ekonomske te c) sociokulturne. Tri velike skupine utjecaja i posljedica koje vikendaštvo unosi u prostor međusobno se prožimaju, pa je nerijetko istu prostornu implikaciju teško svrstati samo u jednu skupinu.

Fizionomski utjecaji i posljedice vikendaštva

Skupina fizionomskih (direktnih) utjecaja i posljedica vikendaštva u prostoru obuhvaća: a) sve vidljive implikacije sekundarnoga stanovanja, koje se ogledaju u transformaciji receptivnih naselja odnosno b) pejzaža receptivnih vikendaških područja u cjelini kao i c) izdvojenu podskupinu utjecaja vikendaštva na okoliš. Fizionomski utjecaji i posljedice vikendaštva u prostoru neraskidivo su povezani s vrstom stambenih jedinica za odmor i rekreaciju, njihovim brojem te načinom odnosno motivom njihove upotrebe (Gartner, 1987).

Gosar (1987) izdvaja četiri glavne vrste utjecaja vikendaštva na oblik i funkciju receptivnoga naselja. To su: a) utjecaj na raspored i obilježja (stalna ili povremena) naseljenosti, b) utjecaj na prostornu strukturu naselja, c) utjecaj na funkcije naselja i stupanj njegova centraliteta te d) utjecaj na upotrebu prostora u kulturnom pejzažu u receptivnim naseljima i izvan njih.

Vikendice na morfologiju receptivnoga naselja utječu: a) promjenama u prostornoj strukturi, b) promjenama odnosa između izgrađenih i neizgrađenih površina i c) izrazitom diferencijacijom građevinske strukture sa specifičnim „urbanim“ dodacima, koji više ili manje, pozitivno ili negativno utječu na očuvanje autohtonoga arhitektonskog izraza (Gosar, 1987; Opačić, 2009a). Kao najistaknutiju negativnu implikaciju vikendaštva Jeršič (1987) navodi fizionomsku devastaciju. Fizionomska devastacija najčešće nastaje ako je gradnja vikendica prepuštena neplanskom razvoju i inicijativi vlasnika – pojedinaca bez stručnoga nadzora, pa obično dolazi do ambijentalnoga nesklada unutar iste vikendaške zone (četvrti). Do uvjetno pozitivnih fizionomskih posljedica sekundarnoga rekreacijskog stanovanja u transformaciji receptivnih naselja može doći i u slučaju namjenske izgradnje vikendica, ako se one grade na dovoljnoj udaljenosti jedna od druge, uz obvezno uređeno zelenilo koje oplemenjuje okoliš, ili pak u slučaju namjenski podignutih kuća za odmor i rekreaciju, koje u fizionomskom oblikovanju slijede odnosno uspješno oponašaju tradicionalni arhitektonski izraz kraja u kojem se nalaze. Ipak, od svih fizionomskih karakteristika nekontrolirana i bespravna gradnja za većinu je autora najnegativnija implikacija

vikendaštva zbog estetske devastacije pejzaža, ali i niza nepoželjnih ekoloških posljedica poput neplaniranoga povećanja otpada, onečišćenja voda itd.

Mogu se izdvojiti tri glavna tipa naselja transformiranih pod utjecajem vikendaštva: a) naselja čija su se građevinska područja pod utjecajem vikendaštva proširila, b) naselja čiji su građevinski gabariti ostali isti, ali je zbog vikendaških interpolacija došlo do bitnih promjena u njihovoj prostornoj strukturi s naglaskom na povećanju stupnja izgrađenosti naselja te c) naselja koja su pod utjecajem vikendaštva doživjela i prostornu ekspanziju novih građevinskih (vikendaških) zona i povećanje izgrađenosti u starim građevinskim zonama.

Osim na transformaciju samoga receptivnog naselja vikendaštvo utječe i na preobrazbu kulturnoga pejzaža receptivnih vikendaških područja i izvan receptivnih naselja. Iako se rasprave o fizionomskim implikacijama vikendaštva u prostoru ponajprije odnose na ocjenu njegova uklapanja ili neuklapanja u autohtoni pejzaž odnosno ambijent, ta grupa prostornih utjecaja i posljedica obuhvaća i problematiku prostornog odraza odnosa vikendaštva s ostalim djelatnostima koje pretendiraju na isti prostor (npr. turizam, poljoprivreda, ribarstvo, šumarstvo itd.).

Kao glavni pokazatelji transformatorske prisutnosti vikendaštva u pejzažu mogu se izdvojiti: nova fizionomija i morfologija objekata za (povremeno) stanovanje, upotreba novih građevinskih materijala (beton, opeka i PVC umjesto tradicionalnoga kamena ili drveta), širenje parkirališta, nove prilazne ceste, kultiviran, „njegovan” pejzaž (vrtovi, vrtno bilje, umjetno uzgojena i održavana trava, neautohtona vegetacija, nerijetko pretjerano ukrašavanje – kič), često ograđivanje privatnoga posjeda, sve šira ponuda uslužnih djelatnosti (trgovina na malo, ugostiteljstvo, ostale usluge), prenamjena površina (iz poljoprivrednih i šumskih površina u rekreacijske), velike oscilacije u aktivnosti receptivnih područja nastale zbog povremene upotrebe (vikendi, praznici), promjena aktivnosti receptivnoga vikendaškog područja preko tjedna i godine (nekada najživlja aktivnost radnim danima, danas vikendom i praznikom), u brdsko-planinskim receptivnim područjima promjena glavne sezone dominantne aktivnosti (nekada glavnina aktivnosti ljeti – pašnjačko stočarstvo, danas zimi – skijanje i rekreacija na snijegu) itd. (Opačić, 2009a).

Osim pritiscima na okoliš, primjerice prometnim zagušenjima, pretjeranim iscrpljivanjem rekreacijskih resursa (npr. plaže, skijališta) te opterećenjem komunalne infrastrukture (vodoopskrba i odvodnja, elektroopskrba), vikendaštvo utječe na okoliš u receptivnome vikendaškom području i pokretanjem niza ekoloških posljedica, najčešće negativnih (Gartner, 1987; Jeršič, 1987). Naime povećani broj korisnika prostora, makar i povremenih, odnosno privremenih, okoliš (tlo, zrak i vodu) opterećuje povećanjem krutoga, tekućeg i plinovitog otpada antropogenoga podrijetla, što može ugroziti nosivost prostora (*carrying capacity*) i time negativno utjecati na cjelokupno gospodarstvo receptivnoga vikendaškog područja, ali i kvalitetu življenja lokalnoga stanovništva (Slavuj i dr., 2009)

Ekonomski utjecaji i posljedice vikendaštva

Skupina ekonomsko-geografskih utjecaja i posljedica vikendaštva u receptivnim vikendaškim područjima obuhvaća dvije, međusobno povezane, karakteristične podskupine. To su: a) efekti vikendaštva u proračunima jedinica lokalne samouprave (direktni efekti)

i b) implikacije vikendaštva u lokalnoj ekonomiji receptivnoga vikendaškog područja i standardu življenja tamošnjega domicilnog stanovništva (indirektni efekti) (Gallent i Tewdwr-Jones, 2000; Opačić, 2008a).

Prilikom analize utjecaja i posljedica vikendaštva u proračunima jedinica lokalnih samouprava ključno je pitanje slijeva li se porez na vikendice – kao i porez na promet nekretninama – u nacionalnu ili lokalnu blagajnu. Naime ako na lokalnoj razini izostanu porezni prihodi, sekundarno rekreacijsko stanovanje pokazuje tek indirektnu ekonomsku utjecaje u lokalnoj zajednici, dok direktnih financijskih koristi u proračunima lokalne samouprave nema. U Hrvatskoj vikendaši, u cijelosti ili djelomično, sudjeluju u „punjenju” proračuna lokalnih samouprava kroz sljedeće stavke: a) porez na kuće za odmor (plaća se svake godine), b) porez na promet nekretninama (u priobalnom dijelu Hrvatske glavnina prometa nekretninama otpada upravo na vikendaštvo; 60% odlazi u proračun jedinice lokalne samouprave, a 40% u državni proračun), c) boravišna pristojba (plaćaju je svi korisnici vikendice između 15. lipnja i 15. rujna po danu boravka u vikendici), d) komunalni doprinos (plaća se jednokratno prilikom izdavanja građevinske dozvole) i e) komunalna naknada (plaća se mjesečno). Iz toga se vidi da jedinice lokalne samouprave u Hrvatskoj od vikendica imaju i osjetne direktne financijske koristi (Opačić, 2008a). Koliko god se povećanje proračunskih prihoda jedinica lokalne samouprave činilo pozitivnim utjecajem vikendaštva, ne smije se zanemariti ni činjenica da vikendice istodobno i povećavaju općinske troškove, primjerice prilikom izgradnje i održavanja komunalne infrastrukture.

Među indirektnim efektima vikendaštva u lokalnoj zajednici Gallent i Tewdwr-Jones (2000) kao najveći problem ističu njegov utjecaj na povećanje cijena nekretnina na lokalnom tržištu te cijena usluga u lokalnoj zajednici, što se može nepovoljno odraziti na kupovnu moć lokalnoga stanovništva i na održivi razvoj lokalne zajednice općenito (Girard i Gartner, 1993). Povećane cijene nekretnina mogu dovesti do neravnopravne kompeticije vikendaša i lokalnoga stanovništva oko raspoloživoga stambenog fonda, što obično rezultira nepovoljnim ishodom za lokalno stanovništvo, koje je u pravilu ekonomski inferiornije od imućnijih potencijalnih vlasnika vikendica, mahom iz grada.

S druge strane nije zanemariva ni činjenica da u uvjetima jače vikendaške potražnje lokalni stanovnici mogu ostvariti nemalu jednokratnu financijsku korist od prodaje svojih kuća (većinom su to starine) ili zemljišta (česta praksa pretvaranja poljoprivrednoga zemljišta u građevinsko u vikendaškim područjima s izraženom vikendaškom potražnjom). Isto tako u mnogim receptivnim područjima pojava vikendaštva prethodila je razvoju turizma, pa je i lokalno stanovništvo vikendašku potražnju prepoznalo kao indikator mogućnosti iznajmljivanja vlastitih soba, a poslije apartmana i cijelih kuća, što se svakako pozitivno odrazilo na njihov standard (Opačić, 2008a).

Opći troškovi vikendaša (misli se na troškove lokalnih proizvoda i usluga koje vikendaši plaćaju u receptivnome vikendaškom području) u lokalnoj ekonomiji receptivnoga vikendaškog područja, uz već komentirane porezne prihode u proračunima jedinica lokalnih samouprava, najčešći su argumenti koji govore u prilog razvoju vikendaštva u receptivnome vikendaškom području. Vikendaštvo se može prepoznati i kao mjera smanjenja negativnih efekata sezonalnosti lokalne ekonomije i sezonskoga zapošljavanja lokalne radne snage. Ipak, mnogi protivnici te teorije o pozitivnim efektima kolanja kapitala između emitivnih i

receptivnih vikendaških područja naglašavaju kako je vikendaška potrošnja u receptivnim područjima zapravo malena u odnose na troškove lokalnih vlasti i ekonomije (Gallent i Tewdwr-Jones, 2000; Müller, 2002; Müller i dr., 2004).

Sociokulturni utjecaji i posljedice vikendaštva

Socijalna struktura receptivnih vikendaških područja najčešće je sastavljena od stalnoga stanovništva, vikendaša i turista, ako se vikendaško područje poklapa s turističkim područjem, što je nerijetko tako. Unutar navedenih osnovnih socijalnih grupa razlikuje se i nekoliko podgrupa, primjerice autohtono i doseljeno stalno stanovništvo, „stari” vikendaši („vikendaši starosjedioci”) i „novi” vikendaši te stalni turisti i „jednokratni turisti”. Svaka navedena socijalna grupa razlikuje se po stupnju ukorijenjenosti u lokalnoj (receptivnoj) sredini, odnosno po emotivnoj povezanosti s lokalnom sredinom, iz čega proizlaze različiti stavovi, međuodnosi i reakcije u prostoru, koji se naposljetku mogu i fizički odraziti u njemu.

Sociokulturne implikacije vikendaštva u receptivnim vikendaškim područjima valja promatrati kroz tri ključna aspekta, koja ih, uostalom, i definiraju. To su: a) odnos između socijalnih grupa na lokalnoj društvenoj sceni receptivnoga područja, b) utjecaj vikendaštva na lokalni identitet i c) demografske implikacije vikendaštva u receptivnim vikendaškim područjima.

Na ocjenu sociokulturnih utjecaja vikendaštva zamjetno utječe stupanj integracije vikendaša u lokalnoj zajednici. Tako u slučaju pozitivne integracije u lokalnoj sredini vikendaši mogu pridonositi lokalnoj zajednici kao element intelektualnoga kapitala, npr. transferom inovacija iz emitivne gradske u najčešće ruralnu, receptivnu sredinu, i otvarati radna mjesta lokalnom stanovništvu, dok u suprotnome mogu figurirati tek kao izolirana, za društveni život lokalne zajednice marginalna skupina.

Lokalni odnosno regionalni identitet receptivnoga vikendaškog područja može se manifestirati kao materijalni odraz u prostoru, ali i kao nematerijalni dio baštine, tradicije ili običaja, dakle kao način življenja lokalnoga stanovništva. Analogno tome dolaskom vikendaša i njihovom sve većom brojnošću – kao stranog, neautohtonog elementa u lokalnoj sredini – lokalni identitet nalazi se pred izazovom vlastite opstojnosti.

Osim na fizionomiju receptivnih naselja i transformaciju kulturnoga pejzaža, odnosno na očuvanje/gubitak njihova lokalnog identiteta, vikendaši svojom prisutnošću znatno utječu i na nematerijalne elemente identiteta u lokalnoj zajednici kao što su životni stil, sustav vrijednosti, jezik, tradicija, kultura itd. Njihov je utjecaj, već i zbog samog ulaska „stranog elementa” drukčijih, često preliberalnih svjetonazora za lokalnu zajednicu, negativan za opstojnost lokalnog identiteta. Ta se negativnost povećava ako je odnos vikendaša i lokalnoga stanovništva opterećen napetostima ili ako domaći nekritično prihvaćaju sustav vrijednosti koji donose vikendaši.

Iako u svojoj definiciji sadržava prostornu pokretljivost stanovništva, vikendaštvo zbog obilježja povremenosti/sezonalnosti pokazuje izraženije demografske implikacije u receptivnim područjima jedino u slučaju trajnoga preseljenja vikendaša u nekadašnju vikendicu, koja tada zapravo i prestaje biti („samo”) vikendica. U istraživanjima demograf-

skih utjecaja i posljedica vikendaštva u receptivnim područjima osobito pozornost valja posvetiti umirovljeničkim vikendaškim kretanjima zbog njihove karakteristike da često mogu rezultirati konačnim preseljenjem vikendaša umirovljenika iz dojučerašnjega mjesta rada i stalnoga prebivališta u nekadašnju vikendicu, a sada novu adresu stalnoga prebivališta (Božić, 2001; Müller i Hall, 2004; Williams i dr., 2004). Ako dođe do trajne (i)migracije u receptivno vikendaško područje, u njemu se osim ukupnoga broja stanovnika mijenja i dobna i obrazovna, a s razvojem međunarodnoga vikendaštva sve češće i nacionalna struktura stanovništva, pa se može opaziti sve veća dominacija neautohtone populacije. Promjena dobne strukture receptivnoga vikendaškog područja može uzrokovati i porast troškova u proračunima jedinica lokalne samouprave receptivnih područja, koje se (neplanirano) moraju suočiti s investiranjem u nove oblike infrastrukture i usluga (npr. zdravstvo) za zadovoljenje potreba povećane umirovljeničke populacije. Trajnim preseljavanjima vikendaša depopulirajuća receptivna vikendaška područja mogu zabilježiti demografsku revitalizaciju „na papiru”. Neprijeporno veću važnost za povoljnija demografska kretanja u receptivnim područjima imaju mlade obitelji koje se u valu suburbanizacije preseljavaju u „zelene okolice” gradova.

ZNAČENJE VIKENDAŠTVA U REGIONALNOM RAZVOJU RECEPTIVNOGA PODRUČJA

Lokalne samouprave receptivnih područja obično vide prednosti vikendaštva u regionalnom razvoju kroz njegov pozitivan utjecaj na: a) povećanje direktne potrošnje vikendaša u receptivnom području, b) opskrbu infrastrukturom kojom se koriste i vlasnici vikendica, i turisti, i lokalno stanovništvo, c) potporu uslužnim i građevinskim djelatnostima i d) priliku za nešto jači ekonomski razvoj nakon eventualnoga konačnog preseljenja vlasnika vikendica po umirovljenju (Hall i Page, 2002).

Od svih triju skupina uzroka i posljedica vikendaštva (fizionomski, ekonomski, sociokulturni) upravo se ekonomski aspekt najčešće ističe kao najpozitivniji u lokalnoj zajednici. Tako se vikendice katkad smatraju „alatom” u ekonomskoj revitalizaciji demografski i ekonomski stagnirajućih ili nazadujućih prostora, premda je pozitivan utjecaj na zapošljavanje lokalnoga stanovništva jasno vidljiv samo u najatraktivnijim receptivnim vikendaškim (turističkim) područjima, pa je realnije zaključiti da su vikendaši samo potpora održanju lokalne ekonomije (Müller, 2004b).

Ukupna ocjena značenja vikendaštva u regionalnom razvoju receptivnoga vikendaškog područja često je odraz ocjene međuodnosa povremenoga stanovanja i turizma unutar receptivnoga vikendaškog/turističkog područja, osobito u obalnim i brdsko-planinskim vikendaškim područjima, u kojima se ta dva fenomena najčešće pojavljuju ruku pod ruku te ponegdje i presudno određuju ukupni regionalni razvoj. Upravo stoga prilikom analize značenja vikendaštva u regionalnom razvoju receptivnoga područja utvrđivanje međuodnosa sekundarnog stanovanja i turizma najčešće je od presudnog značenja (Opačić i Mikačić, 2009). Raščlanjujući detaljnije pozitivne utjecaje vikendaštva na razvoj turizma u receptivnom području, mogu se istaknuti sljedeći pozitivni utjecaji: a) pozitivni početni stimulans za razvoj turizma, b) privlačenje stalne vikendaške klijentele koja prateću turističku infrastrukturu (npr. ugostiteljski ili sportsko-rekreacijski sadržaji u receptivnom

naselju) djelomično rabi i u predsezoni i posezoni, čime se smanjuju negativni efekti sezonalnosti lokalnoga turizma te c) mogućnost iznajmljivanja rekreacijskih vikendica (time one postaju komercijalizirane) kada ih ne rabe vlasnici ili njihovi prijatelji i rođaci, čime se upotpunjuje turistička ponuda i smanjuje neefikasnost upotrebe vikendica. Ogo-relec (1976) kao tri najvažnija negativna utjecaja vikendaštva na razvoj turizma izdvaja: a) zaposjedanje najkvalitetnijih lokacija, čime se smanjuje površina očuvanoga prirodnog pejzaža, što negativno utječe na turističku privlačnost, b) privatizaciju kvalitetnoga rekreacijskog prostora, koji bi se, da nema vikendica, mogao isplativije turistički valorizirati te c) stvaranje pritiska na ionako ograničene resurse namijenjene i turistima i lokalnom stanovništvu u kratkome sezonskom razdoblju (npr. plaže), čime u opasnost može doći i rentabilnost ukupnih turističkih kapaciteta. Tim negativnim utjecajima valjalo bi dodati i povećavanje konkurencije hotelskim tvrtkama i lokalnom stanovništvu, koje dobrim dijelom živi od iznajmljivanja (Faričić, 2006).

Osim međudnosa vikendaštva i turizma, prilikom ocjenjivanja značenja vikendaštva u regionalnom razvoju vrlo je važno razmotriti i odnose vikendaštva i ostalih djelatnosti u gospodarskoj strukturi receptivnoga područja (poljoprivreda, šumarstvo, industrija itd.).

PROSTORNOPLANSKA REGULATIVA

Svjetska iskustva pokazuju dva raširena polazišta prostornoga planiranja vikendaštva: a) konzervatorski pristup, kojime se nastoji što više sačuvati postojeće stanje receptivnoga vikendaškog područja i b) razvojni pristup, koji počiva na pretpostavci da je vikendaštvo samo jedan od indikatora širih promjena u receptivnome vikendaškom području pa se stoga kao glavni cilj planiranja nameće maksimalizacija pozitivnih utjecaja sekundarnoga stanovanja u receptivnoj sredini (Müller i dr., 2004).

Konzervatorski pristup u planiranju i daljnjem usmjerivanju vikendaštva prevladao je u godinama njegova prvog vala omasovljenja (70-ih godina 20. stoljeća), kada su se zbog straha od invazije vikendaša na ruralne i obalne prostore receptivna vikendaška područja smatrala pasivnim žrtvama promjena u gradovima. Kritika konzervatorskoga pristupa najčešće počiva na činjenici da cilj optimalna prostornoga planiranja ne može biti samo „fosilizacija” prostora po cijenu ograničavanja svakog razvoja u njemu, zavaravanje očuvanjem slike ruralne idile, koja u zbilji ne postoji. Budući da svaki razvoj mora počivati na razvojnim potrebama lokalnoga stanovništva te bi mu glavni smisao trebali biti ljudi i stvaranje podloge za njihovu opstojnost u receptivnome vikendaškom području, prostorno planiranje ne može se temeljiti na očuvanju aktualnoga stanja u prostoru pošto-poto jer bi to u mnogim slučajevima značilo i očuvanje negativnosti s ekonomskoga (npr. smanjenje ekonomske moći domicilnoga stanovništva, pad uslužnoga sektora itd.), demografskog (npr. depopulacija, gubitak socijalnoga kapitala itd.) te socijalnog aspekta (npr. porast osjećaja zaboravljenosti, periferije itd.).

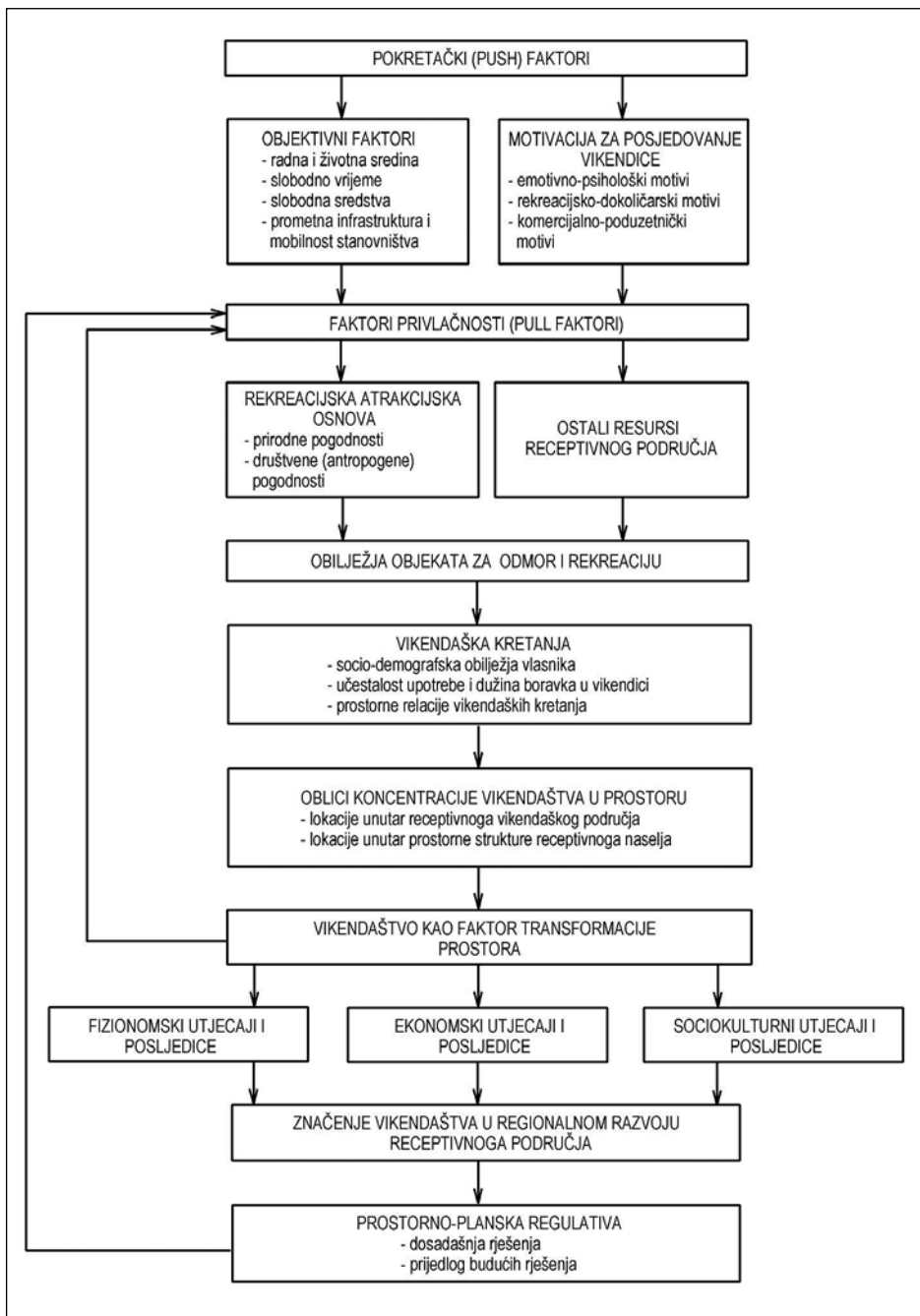
U procesu prostornoga planiranja vikendaštva kao osobito važne odrednice trebalo bi istaknuti planiranje javnih usluga, zaštitu okoliša te precizno zoniranje zemljišta prema željenoj namjeni. Kako bi se to moglo i ostvariti, treba provesti niz detaljnih istraživanja vikendaštva u receptivnim područjima s ciljem ustanovljavanja njegova karaktera, koji ključno određuje i potencijalne prostorne implikacije, te svakako razdvojiti primarno sta-

novanje od sekundarnoga prilikom planiranja razvoja receptivnih vikendaških područja. Prilikom planiranja vikendaštva na lokalnoj razini u obzir bi se prije svega trebale uzeti potrebe lokalnoga stanovništva, ali i potrebe vikendaša, dakle obiju socijalnih grupa u receptivnome području.

ZAKLJUČAK

Predloženi koncept obuhvaća sljedeće etape istraživanja vikendaštva u receptivnim vikendaškim područjima: identifikaciju i analizu pokretačkih (*push*) faktora vikendaštva kao i faktora privlačnosti (*pull* faktora) receptivnoga vikendaškog područja, utvrđivanje osnovnih obilježja objekata za odmor i rekreaciju, analizu vikendaških kretanja, identifikaciju oblika koncentracije vikendaštva u prostoru, analizu fizionomskih, ekonomskih i sociokulturnih utjecaja i posljedica vikendaštva u prostoru na temelju koje valja utvrditi značenje vikendaštva u regionalnom razvoju receptivnoga područja te iznošenje pregleda dosadašnje prostornoplanske regulative, kao i budućih prostornoplanskih rješenja radi optimalnoga planiranja i upravljanja receptivnim područjem u kontekstu vikendaštva (sl. 3).

Budući da vikendaštvo svojim fizionomskim, ekonomskim i sociokulturnim utjecajima i posljedicama uvelike transformira prostor, tj. njegovu rekreacijsku atrakcijsku osnovu, kao i ostale njegove resurse važne za turističko-rekreacijsku valorizaciju, osobitu pozornost prilikom odabira prostornoplanskih pristupa i mjera valja posvetiti prostornim implikacijama sekundarnoga stanovanja i tek nakon detaljnog istraživanja definirati adekvatnu regulativu u skladu s postulatima održivoga razvoja.

Sl. 3. Shematski prikaz prijedloga koncepta istraživanja vikendaštva u receptivnim vikendaškim područjima
 Fig. 3 A scheme of the concept proposal for the study of the second home phenomenon in the receiving second home area

POZIVNA BILJEŠKA

- ¹ Tražeći prikladan izraz koji bi jednom riječju obuhvatio fenomen sekundarnoga rekreacijskog stanovanja kao opća imenica, došlo se do zaključka da takva izraza u rječnicima hrvatskoga jezika nema. Čini se da bi pojam „vikendaštvo” mogao kvalitetno nadomjestiti taj manjak jer je već pri prvom susretu razumljiv i jasan, a istodobno prati tvorbeni tradiciju hrvatskoga jezika. Pod pojmom „vikendaštvo” razumijeva se fenomen vikendica (stambenih jedinica za odmor i rekreaciju), tj. fenomen sekundarnoga stanovanja. Može označivati vikendice kao raširenu pojavu te organiziranu djelatnost/aktivnost vikendaša, odnosno ukupnost svih pojava i procesa povezanih s pojmovima „vikendica”, „objekt za odmor i rekreaciju”, „drugi dom” te „sekundarno (povremeno) stanovanje” (Opačić, 2008a, 2008b, 2009a, 2010a, 2010b, 2010c; Opačić i Mikačić, 2009; Slavuj i dr., 2009).

LITERATURA

- Aronsson, L., 2004: Place attachment of vacational residents: between tourists and permanent residents, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller, D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 75-86.
- Božić, S., 2001: Posljednja avantura: umirovljeničke migracije, klima i „ugodnosti”, *Migracijske i etničke teme* 17 (4), 311-326.
- Casado-Diaz, M. A., 2004: Second homes in Spain, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller, D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 215-232.
- Faričić, J., 2006: Obala – prostor kontakta i konflikta, u: *Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa „Akademik Josip Roglić i njegovo djelo”* (ur. Matas, M.), Makarska, 19.-22. travnja 2006., Geografsko društvo Split, Hrvatsko geografsko društvo Zadar, Hrvatsko geografsko društvo Zagreb, Split, Zadar, Zagreb, 269-297.
- Flogenfeldt, T. Jr., 2004: Second homes as a part of a new rural lifestyle in Norway, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller, D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 233-243.
- Gallent, N., Tewdwr-Jones, M., 2000: *Rural second homes in Europe: examining housing supply and planning control*, Ashgate, Aldershot, Burlington.
- Gartner, W. C., 1987: Environmental impacts of recreational home developments, *Annals of Tourism Research* 14 (1), 38-57.
- Girard, T. C., Gartner, W. C., 1993: Second home second view: host community perceptions, *Annals of Tourism Research* 20 (4), 685-700.
- Gosar, A., 1987: Učinki počitniških bivališč na preobrazbo slovenske kulturne pokrajine, u: „*Pokrajinski učinki človekovih dejavnosti na življensko okolje*”, *Jugoslovansko posvetovanje z mednarodno udeležbo*, Bled, 1987., *Geographica Slovenica* 18, 183-204.
- Gosar, A., 1989: Spremembe v lastniško-posesetni strukturi slovenskega alpskega sveta, nastale zaradi pospešnje gradnje počitniških bivališč, *Geografski vestnik* 61, 97-106.
- Hall, C. M., Müller, D., K., 2004: Introduction: second homes, curse or blessing? Revisited, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller, D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 3-14.
- Hall, C. M., Page, S. J., 2002: *The geography of tourism and recreation: environment, place and space*, Routledge, London, New York.
- Jansson, B., Müller, D. K., 2004: Second home plans among second home owners in northern Europe periphery, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller,

- D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 261-272.
- Jeršič, M., 1987: Učinki počitniških stanovanj na okolje, *Geographica Slovenica* 18, 65-83.
- Kušen, E., 2002: *Turistička atrakcijska osnova*, Institut za turizam, Zagreb.
- Mišetić, A., 2006: Koncept povezanosti s mjestom i sekundarno stanovanje, *Društvena istraživanja* 15 (1-2), 27-42.
- Mišetić, A., Zimmermann, R., 2006: Analiza komunalne opremljenosti stanova za odmor, u: *Kuća pokraj mora: povremeno stanovanje na hrvatskoj obali* (ur. Rogić, I., Mišetić, A., Zimmermann, R.), Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar" i Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog planiranja i graditeljstva Republike Hrvatske, Zagreb, 119-133.
- Müller, D. K., 2002: German second home owners in Sweden: some remarks on the tourism – migration – nexus, *Revue Européenne des Migrations Internationales* 18 (1), 67-86.
- Müller, D. K., 2004a: Mobility, tourism and second homes, u: *A companion to tourism* (ur. Lew, A. A., Hall, C. M., Williams, A. M.), Blackwell Publishing, Malden, Oxford, Caden, 387-398.
- Müller, D. K., 2004b: Second homes in Sweden: patterns and issues, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller, D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 244-258.
- Müller, D. K., Hall, C. M., 2004: The future of second home tourism, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller, D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 273-278.
- Müller, D., K., Hall, C. M., Keen, D., 2004: Second home tourism impact, planning and management, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller, D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 15-32.
- Quinn, B., 2004: Dwelling through multiple places: a case study of second home ownership in Ireland, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller, D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 113-130.
- Ogorelec, P., 1976: *Počitniška stanovanja v krajinskem prostoru Slovenije*, 1. del, UI SRS, Ljubljana.
- Opačić, V. T., 2005: Geografski aspekt proučavanja stanova za odmor i rekreaciju – pregled stranih i domaćih istraživanja, u: *Zbornik radova Trećeg hrvatskog geografskog kongresa* (ur. Toskić, A.), Zadar, 24.-27. rujna 2003., Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 405-417.
- Opačić, V. T., 2008a: Ekonomsko-geografski utjecaji i posljedice vikendaštva u receptivnim vikendaškim područjima – primjer otoka Krka, *Ekonomska misao i praksa* 17 (2), 127-154.
- Opačić, V. T., 2008b: Vikendice na otoku Krku – prostorni raspored i strukturalna obilježja vlasnika, *Geoadria* 13 (1), 41-80.
- Opačić, V. T., 2009a: Fizionomske implikacije vikendaštva u receptivnim naseljima – primjer Malinske na otoku Krku, *Geoadria* 14 (2), 273-310.
- Opačić, V. T., 2009b: Recent characteristics of the second home phenomenon in the Croatian littoral, *Hrvatski geografski glasnik* 71 (1), 33-66.
- Opačić, V. T., 2010a: Jesu li vikendaška kretanja oblik prostorne cirkulacije ili migracije?, u: *Geografija.hr offline 2007-2009*. (ur. Lukić, A.), Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 22-26.
- Opačić, V. T., 2010b: Motivacijski predloži za posjedovanje vikendica u hrvatskom priobalju – primjer Malinske na otoku Krku, *Acta Turistica Nova* 4 (1), 81-113.
- Opačić, V. T., 2010c: Što nastaje i što (pre)ostaje kad vikendaštvo poprimi nekontrolirane razmjere? – slučaj otoka Vira, *Geografski horizont* 56 (1), 15-26.
- Opačić, V. T., Mikačić, V., 2009: Vikendaštvo i turizam u priobalnom dijelu Hrvatske, *Turizam* 57 (2), 163-183.
- Pepeonik, Z., 1983: Prostorni raspored i osnovne značajke stambenih objekata za odmor i rekreaciju u SR Hrvatskoj, *Geografski glasnik* 45, 91-103.

- Rogić, I., 2006: Tipologija naselja i kuća za odmor, u: *Kuća pokraj mora: povremeno stanovanje na hrvatskoj obali* (ur. Rogić, I., Mišetić, A., Zimmermann, R.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog planiranja i graditeljstva Republike Hrvatske, Zagreb, 155-179.
- Rogić, I., Zimmermann, R., 2006: Stanovi za odmor, u: *Kuća pokraj mora: povremeno stanovanje na hrvatskoj obali* (ur. Rogić, I., Mišetić, A., Zimmermann, R.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog planiranja i graditeljstva Republike Hrvatske, Zagreb, 55-89.
- Slavuj, L., Čanjevac, I., Opačić, V. T., 2009: Vodoopskrba kao faktor održivog razvoja turizma otoka Krka, *Hrvatski geografski glasnik* 71 (2), 23-41.
- Svenson, S., 2004: The cottage and the city: an interpretation of the Canadian second home experience, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller, D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 55-74.
- Visser, G., 2004: Second homes: reflections on an unexplored phenomenon in South Africa, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller, D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 196-214.
- Williams, D. R., Kaltenborn, B. P., 2001: Leisure places and modernity: the use and meaning of recreational cottages in Norway and the USA, u: *Leisure/tourism geographies* (ur. Crouch, D.), Routledge, London – New York, 214-230.
- Williams, A. M., King, R., Warnes, T., 2004: British second homes in Southern Europe: shifting nodes in the scapes and flows of migration and tourism, u: *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground* (ur. Hall, C. M., Müller, D. K.), Channel View Publications, Clevedon, Buffalo, Toronto, 97-112.

Primljeno (Received): 19 – 01 – 2011

Prihvaćeno (Accepted): 25 – 04 – 2011

Dr. sc. **Vuk Tvrтко Opačić**, docent
Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek
Marulićev trg 19/II, 10000 Zagreb
vtopacic@geog.pmf.hr